

Інформаційне право

УДК 341.1/32

КОРЖ І.Ф., доктор юридичних наук, с.н.с., заступник керівника наукового центру електронного парламенту та правової інформації ДНУ “ІБП НАПрН України”.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0446-5975>.
КІРІЄНКО В.М., аспірант ДНУ “ІБП НАПрН України”.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА АБЕРАЦІЯ: НІГІЛІЗМ ТА ЗБРОЯ

***Анотація.** В статті розглядаються практичні прояви правового нігілізму в різних структурах публічної влади України в сучасних умовах, аналізуються їх причини та настання негативних наслідків для здійснення мрії українського суспільства – європейської інтеграції України, входження до сім’ї європейських, демократичних, економічно розвинутих країн. Акцентується увага на деяких аспектах зазначеного, загострюється увага на прояві такого негативного наслідку правового нігілізму, як своєрідне прагнення публічної влади провести в Україні судову реформу. Зазначена ситуація є своєрідним бар’єром для євроатлантичного прагнення українського суспільства. Зазначається, що в сучасних умовах, коли окремими суб’єктами міжнародного права саме право використовується не як універсальний демократичний механізм регулювання суспільних відносин, а як своєрідна правова зброя проти політико-правових опонентів для досягнення своїх, насамперед імперських, меркантильних інтересів, для підризу існуючого у світі правопорядку, системи суспільної безпеки тощо, тим самим здійснюється руйнація існуючих систем міжнародної безпеки, системи напрацьованих та регульованих правових відносин, створюються загрози існуванню самого життя на планеті. Робиться висновок про доцільність здійснення переформатування існуючих міжнародних інститутів безпеки та правових відносин, або їх повне перезавантаження, або, навіть їх ліквідація та створення нових, за прикладом ліквідації Ліги націй та утворення нинішньої ООН.*

***Ключові слова:** верховенство права, європейські правові принципи, міжнародне право, нігілізм, правова культура, політико-правова аберація, протиправність.*

***Summary.** The subject of this study is the current political and legal phenomenon, which is “political and legal aberration”. The study reveals the content of the subject, which is considered, on the one hand, as a manifestation of legal nihilism, which is typical for the actions of public authorities and political structures within the state due to their conscious or unconscious disregard for the norms of international law, carried out in their narrow corporate interests. On the other hand, it is a kind of legal mechanism, a legal weapon, which is used as a result of the subject of international law giving priority to its domestic legislation over international law, carried out with the aim of hybrid aggression, solving its imperial goals of seizing the lands of its neighbors, etc. To this end, and counting on impunity, all sorts of crimes are committed in the occupied and other territories of the victim country. Such a subject of international law, in this case, is the Russian Federation. The article examines the practical manifestations of legal nihilism in various public authorities of Ukraine in modern conditions, analyzes their causes and the onset of negative consequences for the realization of the dream of Ukrainian society - the European integration of Ukraine, joining the family of European, democratic, economically developed countries. Attention is focused on various aspects of the above, including the manifestation of such a negative consequence of legal nihilism as the peculiar desire of public authorities to carry out judicial reform in Ukraine. It is noted that this situation serves as a kind of barrier to the Euro-Atlantic*

aspirations of the Ukrainian society. It is noted that in modern conditions, when individual subjects of international law use the law itself not as a universal democratic mechanism for regulating social relations, but as a kind of legal weapon against political and legal opponents in order to achieve their own, primarily imperial, mercantile interests, to undermine the existing world law and order, public security systems, etc., thereby destroying the existing systems of international security, the system of established and regulated legal relations, and creating threats to the existence of life itself on the planet. A conclusion is made about the expediency of reformatting the existing international institutions of security and legal relations, or their complete reboot, or even their liquidation and creation of new ones, following the example of the liquidation of the League of Nations and the formation of the current UN.

Keywords: *Rule of Law, European legal principles, International law, nihilism, legal culture, political and legal aberration, illegality.*

Постановка проблеми. Події в світі останніх років, особливо навколо України та в самій нашій державі, свідчать про загострення проблем глобальної безпеки, про загострення міждержавних стосунків внаслідок свідомого спотворення застосування принципів міжнародного права та його ігнорування. Зазначене широко застосовується окремими країнами для досягнення своїх вузькодержавних, ідеологічних та політичних цілей, для реалізації своїх неоімперських прагнень і, як наслідок, для зміни нинішнього світового правопорядку, з метою досягнення свого персонального світового домінування. У світі склалися окремі центри таких загострень, країни-ініціатори яких прагнуть стати домінантами цих подій: Китай – в Південно-Східній Азії; Угорщина – в Центральній Європі; Туреччина – в тюркомовних регіонах Європи і Азії; Російська Федерація – на теренах імперської Росії і колишнього СРСР.

Саме Росія стала головним “подразником” для спотворення світового правопорядку, його зміни на свою користь, для реалізації своїх неоімперських, неонацистських інтересів. З цією метою нею ігноруються основні міжнародні принципи і правові норми, що регулюють питання світового правопорядку, забезпечення безпеки в тому, чи іншому регіоні. Росією спотворюються згадані норми і принципи та спотвореними подаються нею як єдино вірні в сучасних умовах. Реальними стали глобальна ескалація тероризму, зростання спровокованого потоку нелегальної міграції та імовірність появи нових ядерних країн, набуває загрозливих обрисів міжнародна організована злочинність. Крім того, на території багатьох країн спостерігається загострення суспільно-політичних та соціально-економічних проблем, які трансформуються у збройні конфлікти, ескалація яких є реальною загрозою міжнародному миру та стабільності і які підтримуються та ініціюються окремими країнами, згаданими вище, і насамперед Російською Федерацією. Такими були події у Чорногорії, Косово, у Боснії і Герцеговині, в окремих країнах Африки тощо. Саме в таких регіонах найбільш широко проявляється ігнорування і спотворення міжнародного права, використання його в імперських інтересах. Зазначене, з метою мінімізації негативного впливу на суспільне життя та виправлення такої ситуації, потребує оперативного реагування міжнародної спільноти, її загально визнаних інституцій.

Метою статті є системне осмислення сукупності взаємопов’язаних проблем глобальної та національної безпеки, переходу від теоретичних підвалин глобалістики, теорії національної безпеки до їх практичного застосування в державно-управлінській діяльності фахівцями, на яких покладаються експертно-аналітичні, консультативно-дорадчі та організаційно-розпорядчі функціональні завдання, виконання яких пов’язане із забезпеченням міжнародної та національної безпеки.

При цьому, важливим є розкриття теоретико-практичних основ аналізу причин загострення міжнародної обстановки, витоків геополітичних інтересів, геополітичних

стратегій відповідних країн світу, розкриття правових механізмів впливу на загострення ситуації у світі загалом та навколо України зокрема, а також стану нинішніх правових механізмів регулювання глобальної та національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Термін “аберація” в сучасних умовах набуває дедалі ширшого і глибшого значення. Зародившись у свій час у технічній та електронній сферах, він знайшов свій вираз в інших сферах, таких як: астрономія, мікробіологія, морфологія та фізіологія, психологія, управління, інформаційна сфера, право тощо. Тобто, згаданий термін набув універсального свого значення та використання. Так в довідковій літературі згаданий термін означає “хибне розуміння, відхилення від істини, помилка. Може мати місце, зокрема, при оцінці доказів у цивільному та кримінальному процесі, прийнятті управлінських рішень тощо” [1, с. 9]. Таким чином, сутність згаданого явища полягає у відхиленні, викривленні індивідуальної побудови або функції будь-чого від норми, від відповідного зразка.

Термін “політико-правова аберація” можна розглядати з позиції двох складових. Перша складова містить в собі чисто правову характеристику, що дозволяє розглядати її через застосування відповідних правових принципів. Друга складова розглядається через призму застосування відповідних політичних принципів (доцільностей) та механізмів застосування права.

Якщо розглядати чисто правове значення терміну “політико-правової аберації”, тобто його правову складову, то сьогодні його значення розкрито через аналіз стану нормотворчої діяльності, тобто через стан формування українського законодавства, що, однак, не повністю розкриває його зміст. Так у законодавстві під “аберацією” запропоновано розуміти “викривлення змісту правової норми нормативно-правового акту нижчого рівня після імплементації в нього відповідної правової норми нормативно-правового акту вищого рівня”. Згадане відбувається внаслідок корегування, наприклад, міжнародно-правової норми, здійснення свого роду інтерполяції (філологічне – зміна первинного тексту; вставка відсутніх у первинному документі слів, речень) в процесі імплементації згаданої норми в національне законодавство. Аналогічне явище може відбуватися, також, і у процесі нормотворчої діяльності при розробці, згідно з вимогою закону, підзаконних нормативно-правових актів, внаслідок чого змінюється (звужується або розширюється) дія правової норми підзаконного акту по відношенню до аналогічної правової норми закону, що є порушенням принципу верховенства закону [2, с. 90], в порівнянні з підзаконним актом.

Національне законодавство має непоодинокі приклади, коли органи виконавчої влади, приймаючи, у відповідності до положень закону, підзаконні акти, закладають в їхні положення правові норми, сутність та напрям дії яких різняться від сутності та напрямку дії аналогічних правових норм закону, що викликає не лише непорозуміння у їх застосуванні та неоднозначне їх тлумачення, а й призводить до обмежень у відповідних правах та свободах громадян. Таким документом, наприклад, є відповідна Постанова Кабінету Міністрів України [3], прийняття і застосування якої на практиці викликало обурення і невдоволення громадської спільноти, призвело до подачі масових скарг органам державної влади, судових розглядів її положень, призвело до соціальної напруги у суспільстві, і в кінці кінців – до повного вихолощення її положень через відповідні рішення судів та руйнації в цілому законодавчого механізму перерахунку пенсій військовим пенсіонерам. Зазначене призвело до порушення конституційних прав військових пенсіонерів на отримання належного соціального забезпечення, а дії Уряду – до свідомого вчинення правової аберації у законодавчому механізмі нарахування та перерахунку пенсії, тобто внаслідок свідомого прояву правового нігілізму.

Так, Рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва [4], пункти 1, 2 Постанови Кабінету Міністрів України [3] та зміни до пункту 5 і додатку 2 Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військ служби, та деяких інших осіб” [5], затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України [6], були визначені протиправними та нечинними. Зазначене рішення суду було підтверджене відповідними рішеннями судів вищої інстанції. Таким чином суд констатував, що зміна умов чи норм пенсійного забезпечення (зокрема, визначення видів грошового забезпечення для перерахунку пенсій) підзаконними нормативно-правовими актами є порушенням закону. Тим самим було підтверджено незаконність дій Уряду у сфері пенсійного забезпечення військових, тобто було констатовано прояв Урядом свідомого правового нігілізму у частині законодавчого забезпечення та реалізації пенсійних прав громадян України.

Кричущим прикладом подібної поведінки є оголошений Урядом України ще 12 березня 2020 року “коронавірусний карантин”, хоча обмежувати права людини таким чином можна лише через акт про введення надзвичайного стану, який має оголошувати президент і затверджувати парламент. Навіть рішення Конституційного Суду [7], яким визнали неконституційним подібні карантинні обмеження, не вплинуло а ні на прем’єра, а ні на президента, а ні на нардепів.

Прояви свідомого правового нігілізму у нормотворчій діяльності притаманні нині і іншим гілкам державної влади та органам місцевого самоврядування. Так, можна навести приклад щодо визнання Конституційним Судом повністю неконституційним прийнятого Верховною Радою України Закону України “Про всеукраїнський референдум” [8], щодо якого Венеціанська Комісія ще на 95-й Пленарній сесії ухвалила окремий Висновок – визнання Конституційним Судом повністю неконституційним Закону України “Про засади державної мовної політики” [9] та ряд інших законів.

Свіжим негативним прикладом ставлення політиків українського парламенту до права, щодо його ефективності, свідчить прийняття парламентом і підписання Президентом України проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах від 12.08.22 р. № 7662 [10], в якому проігноровано рекомендації Венеціанської комісії до закону щодо кількості і складу конкурсної комісії по відбору суддів, і які спрямовані на врегулювання існуючої на сьогодні проблеми спроможності прийняття рішення конкурсною комісією.

Норми, які були ухвалені (50/50), суперечать тому, про що просили Україну Європейський Союз і Венеційська комісія, а саме – три міжнародні експерти, три представники політичної влади (3 їзд суддів, президент та парламент), а також ще один експерт за міжнародною квотою, щоб все ж таки вирішальний голос був у представника міжнародних організацій. Зазначене може стати одним з тих факторів, через який в перемовинах ЄС буде вказувати нашому політичному керівництву на те, що ЄС просив, а Україна не зробила. А це може бути проблемою, оскільки керівництво держави тривалий час говорило про те, що процедуру відбору суддів треба привести у відповідність до вимог Венеційської комісії. Як бачимо, слова і дії публічної влади розходяться, а це в подальшому може бути певною перепорою під час вирішення питання вступу України в ЄС.

Подібна негативна нормотворча практика має місце і у діяльності Президента України. Так, наприклад, Рішенням Великої палати Конституційного Суду України [11] було визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Указ Президента України “Про призначення А. Ситника Директором НАБУ”. Зазначене

свідчить про непродуману, поспішну, а часто – спекулятивну практику кадрових призначень, яка йшла у розрив з Конституцією України при формуванні найважливішого елемента антикорупційної архітектури в країні.

Великого резонансу у суспільстві викликав Указ Президента України про скасування указів Президента України [12], якими призначалися у 2013 році суддями Конституційного Суду України О. Тупицький і О. Касмінін. Зазначимо, що Указ Президента України про призначення особи на посаду є актом індивідуальної дії (ненормативним актом). Виходячи із загальної теорії права, індивідуальні правозастосовні акти, які вже були виконані, не можуть бути скасовані. Тому такі публічно-владні рішення призводять до порушення суддівських гарантій, і не сприяють розбудові демократичної, правової держави. Зазначене підтверджується і Рішенням Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду [13], яким згаданий Указ [12] визнано протиправним і який був скасований.

Подібним негативом відзначається і судова система, про що зазначають наукові дослідження. Віддавна діяльність судової системи підтверджувала реальний стан правопорядку і законності у суспільстві, забезпечення права людини на захист від порушень, від кого б вони не виходили, і водночас притягнення до відповідальності за правопорушення, ким би вони не вчинялись. Судова система в Україні стала об'єктом, привабливим для впливу пануючої у суспільстві влади, адже за допомогою судових рішень у конкретних справах і провадженнях досить вигідно отримувати переваги і не зазнавати спротиву опонентів. Суддівська система, як і система влади в Україні загалом, має однакові вади – не лише корумпованість, але й кумівство, ставлення до державних посад як до отримання ренти у той чи в інший спосіб. Звідси прийняття неправосудних рішень, тобто прояв свідомого правового нігілізму. Як зазначає голова Господарського суду м. Києва В. Князьков, сучасний стан правосуддя в Україні, на жаль, характеризується зниженням загального рівня суспільної довіри до суду, корупцією в органах судової влади, порушеннями принципу незалежності суду та іншими, в тому числі суб'єктивними, соціальними та політичними факторами [14].

Для прикладу вищезазначеного можна навести наступний факт. 31 травня 2018 року колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у своїй постанові (справа № 127/27182/15-к, провадження № 51-3305км18) [15] зазначила, що поняття “закон”, вжите законодавцем у ст. 263 КК України, має розширене тлумачення і включає в себе законодавство у цілому, в тому числі нормативні акти, що регулюють відповідні правовідносини, порушення яких утворює об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого цією статтею кримінального закону. Під розширеним поняттям “закон” Верховний Суд має на увазі відповідний наказ Міністерства внутрішніх справ України, прийнято на підставі Закону України “Про міліцію”, який, до речі, втратив чинність 2 липня 2015 року.

При цьому в обґрунтуванні Суд застосував європейський принцип “субсидіарності”, що закріплений в ст. 5 Договору ЄС. Зазначимо, що цей принцип є відображенням політичної концепції, згідно з якою механізм управління суспільством має будуватися “знизу вгору”: всі проблеми, які можуть ефективно вирішуватися на місцях, повинні перебувати в компетенції муніципальних органів як найбільш близьких до населення. Якщо вони не можуть впоратись, то вирішення відповідних проблем має передаватися в компетенцію вищих (і більш віддалених від громадян) рівнів влади – регіонального, загальнодержавного та, нарешті, наднаціонального (наддержавного) в особі ЄС. Таким чином, кожен наступний рівень влади є допоміжним (субсидіарним) по відношенню до нижчого і вирішує тільки ті завдання, із якими він може впоратися найбільш ефективно.

Однак, хибність даної позиції Суду щодо прийняття такого рішення в нинішніх українських умовах було обґрунтовано у відповідній статті [16]. Зазначена “хибність” рішення Суду є прикладом прояву так званого “підлаштування” норм законодавства під необхідне для публічної влади бачення вирішення неврегульованої державою правової проблеми. Відповідно до українського законодавства, яке ще лише інтегрується до європейського, принцип “субсидіарності” може застосовуватися в українських реаліях лише щодо виникаючих на місцях цивільно-правових питань, а не питань кримінального характеру, які вирішуються сьогодні лише на загальнодержавному рівні, через відповідні положення закону, а не положень підзаконного акту.

Необхідно зазначити, що прагнення України приєднатися до сім’ї демократичних країн Європи, бажання налагоджувати та підтримувати на належному рівні міждержавні відносини, співпрацю у різних сферах життєдіяльності, у тому числі у сфері права, вимагає апроксимації (зближення, адаптації) законодавства України до законодавства країн ЄС та, у підсумку, його гармонізації (повної ідентичності) з останнім. Зазначене особливо є важливим щодо дотримання державами основоположних прав і свобод людини.

Таким чином, розглянуті вище приклади прояву “аберації” у процесі нормотворчої діяльності органів публічної влади, як прояву свідомого правового нігілізму, а також інші існуючі на сьогодні подібні негативи, свідчать про недостатньо високий рівень існуючої серед структур публічної влади України правової культури, правової обізнаності та правової свідомості, а також недостатньої готовності політичних структур до неухильного дотримання положень та виконання вимог права. Тим самим, зазначене свідчить про існуючу в Україні правову проблему “аберації права”, вирішення якої має знаходитися під пильним контролем європейської спільноти та за активної участі у зазначеному громадянського суспільства. Подолання правового нігілізму в Україні потребує комплексних заходів зі стабілізації суспільства, серед яких економічні, ідеологічні та правові. А саме: спрямованість державної політики на захист інтересів особистості, всебічне забезпечення добробуту громадян, суворе дотримання Конституції і законів всіма державними органами та їх посадовими (службовими) особами; професійна законодавча діяльність, широке публічне висвітлення законопроектної діяльності, вдосконалення правової експертизи нормативно-правових актів; підвищення професійного рівня посадових осіб та державних службовців; застосування різних форм правового виховання та правової освіти населення; невідворотність відповідальності за вчинене правопорушення тощо.

Друга складова терміну “політико-правова аберація”, що розглядається, це може бути та її правова частина, яка, так би мовити, “приноситься у жертву” політичним інтересам, політичним амбіціям публічної влади, тобто, правові норми, насамперед міжнародного права, визначаються і сприймаються як другорядні, у порівнянні із пріоритетними правовими нормами національного законодавства або правові рішення, які приймаються для реалізації владою своїх вузькокорпоративних політичних інтересів та устремлень. Зазначене явище притаманне у процесі діяльності у державній владі різних політичних сил, а також притаманне суб’єктам міжнародного права, тобто таким політико-правовим утворенням, якими є держави, насамперед з авторитарною системою державного управління.

Прикладом зазначеної “діяльності” відповідних політичних сил у владі може слугувати наведений вище приклад прийняття проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах від 12.08.22 р.

№ 7662 [10]. Не являючись за своєю суттю якимось авторитарним політичним об'єднанням, нинішня партійна монобільшість в українському парламенті своїми діями щодо згаданого законопроекту створює для себе умови, які на думку багатьох експертів, містять ризики для узурпації судової гілки влади. Зазначене пояснюється тим, що парламентарі свідомо проігнорували висновок щодо законопроекту Венеціанської комісії в наступних частинах:

– у Дорадчу групу експертів, яка перевірятиме кандидатів у Конституційний Суд України необхідно включити сьомого члена з міжнародних експертів, що дозволить нівелювати політичний вплив на комісію;

– Рішення Дорадчої групи експертів мають бути прийняте обов'язково. За жодних обставин кандидат, який пройшов їхню перевірку з негативним результатом, не може стати суддею Конституційного Суду України.

Ухвалений Верховною Радою України і підписаний Президентом законопроект наразі передбачає шістьох членів ДГЕ, з яких троє є незалежними експертами, а решта призначаються Президентом, Верховною Радою і З'їздом суддів, при чому без голосу останніх жодне рішення ухвалити неможливо. Як зазначає в даному випадку голова правління Фондації DEJURE Михайло Жернаков: “Це – однозначний сигнал, що Комісія наполягає на європейських цінностях та принципах верховенства права, а робити Україні знижку через війну та інші обставини ніхто не буде” [17].

Необхідно нагадати, що 17 червня Європейська Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата в ЄС за умови, що надалі в країні проведуть низку важливих реформ, пов'язаних, зокрема, з верховенством права, олігархами, корупцією та основоположними правами. Тобто, визначено 7 блоків реформ, виконання яких Євросоюз визначив як умову того, що статус кандидата збережеться, оскільки нинішнє надання статусу не є остаточним, і ЄС може скасувати його у разі, якщо офіційний Київ ігноруватиме порядок денний реформ. Ними є:

- реформа Конституційного Суду України;
- продовження судової реформи;
- антикорупція, включно з призначенням керівника САП (нині реалізовано);
- боротьба з відмиванням коштів;
- втілення антиолігархічного закону;
- узгодження аудіовізуального законодавства з європейським;
- зміна законодавства про нацменшини.

Україна має нарешті розпочати призначення фахових суддів до Конституційного Суду, а для цього запровадити належну систему попереднього відбору суддів. Чи увійде прийнятий законопроект до заліку Україні для продовження перебування у статусі кандидата в члени ЄС, покаже час, але існують ризики щодо зазначеного. Незрозумілою є аргументація правлячої політичної сили щодо прийняття згаданого законопроекту з ігноруванням висновків Європейської та Венеціанської комісій. Зазначене ігнорування згаданих міжнародних правових рекомендацій фактично є проявом “аберації права” з боку представників української публічної влади. Бажання контролювати відповідну складову судової гілки влади через застосування положень згаданого нормативного акту є проявом забезпечення вузькокорпоративних політичних інтересів та фактичним ігноруванням національних інтересів, оскільки створюються ризики негативної реакції ЄС на згаданий акт і створюються передумови для втрати тимчасового статусу кандидата в члени ЄС.

Подібним прикладом “принесення в жертву” норм міжнародного права задля отримання вузькокорпоративних інтересів є 1,5-річна епопея обрання керівника

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Зазначене призначення має велике значення для підтримки України з боку західних партнерів, для яких це індикатор боротьби з корупцією та здійснення реформ. Це також одна з умов, за яких Україна збереже статус кандидата на вступ до ЄС, який їй надали авансом.

Після відставки попереднього керівника Н. Холодницького влітку 2020 року, САП два роки не мала легітимно обраного голови. Активісти та представники неурядових організацій неодноразово критикували Конкурсну комісію за те, що вона свідомо затягувала процес обрання керівника, що пояснювалося тим, що фаворитом конкурсу став саме нелояльний до нинішньої державної влади конкурсант. Водночас в Комісії та в Офісі Президента України всі звинувачення відкидали та весь цей час запевняли, що конкурс не могли завершити з об'єктивних причин. Зазначене негативно відобразилося на іміджі України, оскільки увесь цей час боротьба з корупцією в Україні була фактично “заморожена”. Лише 28 липня 2022 року Олександра Клименко, який був оголошений Конкурсною комісією переможцем чесного відбору, був затверджений на посаді новим генеральним прокурором Андрієм Костиним. Одночасно було розблоковано роботу і комісії з відбору кандидатів на посаду директора Національного антикорупційного бюро України, оскільки одна людина є одночасно членом обох конкурсних комісій. Її попередній керівник Артем Ситник залишив посаду директора НАБУ у квітні ц.р. – згідно з законом. Чи буде знову здійснюватися блокада обрання керівника НАБУ – покаже час. Однак чергове затягування обрання керівника важливої державної інституції буде викликати створення негативного іміджу для держави, буде черговою проблемою для вирішення нагальних питань, які постали перед Україною.

Зазначимо, що друга складова терміну “політико-правова аберація” найбільш виразно проявляється у сфері міжнародної діяльності суб'єктів міжнародного права, якими є держави. У контексті сучасних глобалізаційних процесів міжнародні правові системи мають вагомий вплив на національне право. При цьому концепція співвідношення між ними визначається самими державами.

На сьогодні існує дві основні концепції співвідношення між національним і міжнародним правом: дуалістична і моністична. Чіткої розмежувальної лінії між цими теоріями не існує, проте є певні відмінності. Дуалістична теорія розглядає національне та міжнародне право як дві різні системи, які можуть налагодити діалог лише за певних умов, а моністична теорія виходить з єдності міжнародного і національного права. Більшість держав континентального права дотримується моністичної теорії з приматом міжнародного права.

В сучасних правових системах демократичних країнах Європи чітко простежується значний пріоритет міжнародного права (європейського) над внутрішнім, а саме – визнається авторитет рішень органів Європейського співтовариства, які часто стають джерелом державного права. І, відповідно, авторитет Конституції держави як вищого джерела права послаблюється верховенством європейського права. Принцип верховенства права Європейського Співтовариства зводиться до того, що у випадку виникнення колізії у правових системах держав-членів вища юридична сила надається саме європейському праву.

Проте де-юре співвідношення міжнародного і внутрішнього державного права регулюється законодавчими актами країн і, в першу чергу, Конституціями. Таке регулювання залежить від різних факторів впливу: політичного режиму, членства держави в міжнародних організаціях та об'єднаннях, правової культури суспільства, а також від діючих принципів збереження власного суверенітету або взятих обов'язків щодо здійснення принципів міжнародних договорів.

Для прикладу наведемо ставлення Російської Федерації до пріоритету виду права на території своєї країни. Ініційовані президентом РФ В. Путіним зміни до Конституції РФ ставлять чинне національне законодавство в пріоритетне становище і вище, ніж міжнародне право. У жовтні 2020 року Державна Дума РФ схвалила законопроекти про пріоритет Конституції над рішеннями міжнародних організацій і судів. При цьому нові законопроекти були підготовлені у відповідності з рішенням всеросійського опитування, в якому було питання про те, чи слід РФ і далі вважати пріоритетом міжнародне право, як це є в усьому світі. Нагадаємо, у бюлетені не були виділені окремі питання, а респонденти повинні були дати єдину відповідь на всі питання, оголошені заздалегідь. Відповідні уточнення запропоновано внести у 5 кодексів, а також у 115 федеральних законів.

У прийнятих доповненнях до Конституції РФ говориться, що “рішення міждержавних органів, прийняті на підставі положень міжнародних договорів РФ в їх тлумаченні, що суперечить Конституції РФ, не підлягають виконанню в РФ”. Тобто, навіть, якщо РФ в міжнародному договорі закріпила певне положення, і інша сторона договору вимагає від РФ виконання того, що вона підписувала раніше, то відтепер вона може не визнавати положень своїх же договорів, і діяти всупереч тому, на що вона погоджувалась у договорі. Цим самим РФ визнає у законодавчому порядку справедливість давньої істини про те, що її договори на міжнародному рівні не варті паперу, на якому вони написані [18].

Внесення цих поправок у систему російського законодавства розв’язує руки як чиновникам, так і будь-якому органу державної влади, в першу чергу спецслужбам РФ, і дає їм можливість чинити стосовно громадянина будь-яке свавілля, позбавляючи не самого права, а будь-якого сенсу скаржитись в міжнародні суди. Оскільки тепер російська влада отримала законодавче право не виконувати рішення міжнародних судів. Одночасно, державні інституції РФ, спотворюючи і викривляючи норми міжнародного права, застосовують його проти своїх опонентів, насамперед проти України, як правовий механізм, як зброю для підриву авторитету опонента, для висунення проти нього надуманих звинувачень. Так РФ безпідставно звинувачує Україну у нацизмі і фашизмі, у розробці зброї масового знищення (біологічної та ядерної), у проведенні різних злочинних експериментів тощо, одурманюючи свідомість росіян та громадян окремих країн.

Відомо, що саме міжнародними судами регулюються у міжнародному праві відносини у галузі морського права, гуманітарного права, авіаційних сполучень, міжнародної пошти, світового рибальства, визнання кордонів держав, а також міжнародного транспорту, військових дій. А нові поправки у закони РФ означають, що тепер вона може ігнорувати не тільки саме міжнародне право у цих галузях, але й не виконувати рішення міжнародних судів в цих царинах, тому і вчиняють вояки цього агресора різні злочини на окупованих територіях України.

За словами віце-спікера Думи РФ П. Толстого, що з сприйняттям відповідних законів РФ відкриває нову сторінку в розвитку держави, Росія фактично скасовує напівколоніальний принцип верховенства деяких міжнародних норм над російською Конституцією. За його словами, є ряд норм, які не прийнятні для РФ і ніколи не стануть такими. Як приклад, депутат навів міжнародні рішення, в яких Крим згадується не як територія РФ.

Таким чином ніхто з імперськи налаштованих чиновників в РФ тепер навіть для виду не заперечує, що нові поправки, крім всього іншого, покликані закріпити результати збройної агресії проти України та законодавчо не визнавати міжнародне право у галузі визнання кордонів.

Наведений та попередні приклади свідчать про те, що “політико-правова аберация” слугує певним видом (механізмом) правової зброї для досягнення відповідних політичних цілей.

Прикладом зазначеного може слугувати той факт, що за останні 8 років Російська Федерація порушила сотні норм міжнародного права щодо України, а у ніч з 21 на 22 лютого 2022 року РФ змогла порушити всі 10 основних принципів міжнародного права. Це щонайменше такі її дії:

- видання Указів президента РФ В. Путіна про визнання незалежності незаконних формувань так званих “ЛНР” та “ДНР”;

- виступ президента РФ В. Путіна із власною теорією походження, а по суті заперечення української державності;

- підписання і ратифікація “Договора о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Донецкой Народной Республикой” та “Договора о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Луганской Народной Республикой” в тому числі ст. 10 цих договорів щодо “дипломатичного захисту громадян ДНР та ЛНР Російською Федерацією” та ст. 8 “щодо подвійного громадянства”;

- скликання Ради Федерації РФ 22 лютого 2022 року та погодження використання російської армії за кордоном;

- вторгнення збройних сил РФ на окремі території Луганської та Донецької областей. Даний перелік не є вичерпним. Більш того, він постійно розширюється.

Як зазначає О. Сенаторова, експерт Ради Європи з питань захисту жертв збройного конфлікту та з міжнародного гуманітарного права, зазначеними вище діями були порушені наступні принципи міжнародного права:

- принцип незастосування сили або погрози силою ;
- принцип суверенної рівності держав;
- принцип рівноправності і самовизначення народів;
- принцип мирного вирішення міжнародних спорів;
- принцип невтручання у внутрішні справи держав;
- принцип мирного співробітництва;
- принцип сумлінного виконання міжнародних зобов’язань;
- принцип непорушності кордонів;
- принцип територіальної цілісності держав;
- принцип загальної поваги і захисту прав людини [19].

Додамо, що тим самим РФ фактично визнала свій ефективний контроль над окупованими територіями України, що є ознакою участі РФ в міжнародному збройному конфлікті і атрибуцією міжнародно-правової відповідальності за порушення прав людини на цих територіях і відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені як збройними силами РФ, так і підконтрольними їй збройними формуваннями і приватними особами.

Крім того РФ в черговий раз порушила територіальну цілісність та суверенітет України, а також запровадила так званий “дипломатичний захист громадян” так званих ЛНР та ДНР за ст. 10, а також можливість “подвійного громадянства” за ст. 8 вище наведених “договорів” про дружбу між “ЛНР”, “ДНР” і РФ. Такі норми говорять про продовження процесу “повзучої” анексії цих територій. Крім того, примусова паспортизація є способом вчинення воєнного злочину – примусу до служби у збройних силах супротивної держави. Наразі саме це відбувається на окупованих територіях Донецької і Луганської областей: збройні формування змушують цивільних чоловіків

вступати до складу організованих збройних груп так званих ДНР і ЛНР, що перебувають під контролем РФ. Яскравим прикладом зазначеного вище стало те, що 30 вересня 2022 року президент РФ В. Путін виступив у Кремлі за підсумками фейкових “референдумів” 27 вересня 2022 року у самопроголошених “ДНР”, “ЛНР” та на тимчасово окупованих територіях Херсонської та Запорізької областей. Після цього він підписав так звані “договори” про “приєднання” цих територій до складу РФ із так званими “представниками” окупаційної влади на цих територіях.

4 жовтня Рада Федерації РФ одногосло ратифікувала “договори” про входження так званих “ДНР”, “ЛНР”, Запорізької та Херсонської областей до складу Росії, а 5 жовтня президент РФ В. Путін затвердив ратифікацію зазначених “договорів” і підписав федеральні конституційні закони про включення їх до складу Росії. Потім на офіційному Інтернет-порталі правової інформації РФ були опублікований текст оновленої Конституції РФ в складі країни вказані українські території – Запорізька, Херсонська, Донецька та Луганська області.

Крім того РФ грубо порушила Будапештський меморандум, який є міжнародним договором, що набув чинності з моменту підписанням усіма сторонами. Про те, що Меморандум є міжнародним договором, свідчить як його форма так і процедура набуття чинності шляхом підписання, а також реєстрація в ООН на підставі ст. 102 Статуту. Це означає, що Меморандум містить юридичні зобов’язання для всіх сторін.

Таким чином збройна агресія РФ проти України – це виклик для міжнародного права, для того правопорядку, який функціонував усі ці роки, це використання Росією правових норм міжнародного права в своїх агресивних, імперських інтересах. Тим самим РФ систематично порушує та не виконує взяті на себе міжнародні зобов’язання.

Гельсінський “Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі” від 1975 року, підписаний СРСР (Російська Федерація – правонаступник), закріпив принцип поваги кордонів у Європі. Невизнання цього принципу означає також невизнання існуючих кордонів у якості юридично встановлених відповідно до міжнародного права і відмову від яких-небудь територіальних домагань. Метою фінального документу за підсумками Наради стало фактичне закріплення політичних і територіальних підсумків Другої світової війни, а також узгодження консенсусом спільних принципів міждержавних відносин і мирного співіснування на континенті між державами Західної та Східної Європи. Заключний акт окреслив широкі кола сфер співробітництва між європейськими державами (міжнародну безпеку, соціально-економічну співпрацю, гуманітарну взаємодію тощо). А сама Нарада з безпеки і співробітництва в Європі у подальшому трансформувалася у постійно діючий інституалізований орган, який з 1995 року функціонує як Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Ключовим змістом акту, який і сьогодні лежить в основі ОБСЄ, є “Декларація принципів, якими держави-учасниці зобов’язалися керуватися у взаємних відносинах” незалежно від політичних, економічних та соціальних систем, а також розміру, географічного положення та рівня економічного розвитку тих чи інших держав-підписантів Заключного акту. Основні положення Гельсінського заключного акту систематично порушуються Російською Федерацією – державою, яка декларує себе правонаступницею СРСР, що виступив ініціатором і одним із підписантів документу в 1975 році.

Перший принцип під назвою “Суверенна рівність, повага до прав, властивих суверенітету” передбачав зобов’язання держав поважати суверенітет, територіальну цілісність, свободу і політичну незалежність одна одної.

Другий принцип про “Незастосування сили чи погрози силою” передбачав утримання держав від застосування силових методів, погрози силою як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з міжнародним правом.

Третій і четвертий принципи – “Непорушність кордонів” і “Територіальна цілісність держав” – аналогічно до попередніх двох передбачали утримання від посягань на кордони інших держав, а також загалом від будь-яких дій проти територіальної цілісності, політичної незалежності чи єдності будь-якої держави-учасниці.

П’ятий принцип Заключного акту стосувався “Мирного врегулювання суперечок”, що окреслював зобов’язання держав вирішувати наявні спірні питання в рамках міжнародного права (переговори, посередництво, арбітраж, суд тощо), аби “не наражати на загрозу міжнародний мир і безпеку”.

Шостий принцип про “Невтручання у внутрішні справи” свідчив про зобов’язання держав утримуватися від будь-якого прямого чи опосередкованого втручання (у тому числі, збройного) у внутрішні та зовнішні справи, “що входять до внутрішньої компетенції іншої держави-учасниці”.

Сьомий принцип звучить як “Повага до прав людини та основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань”. Він передбачав зобов’язання держав поважати права і свободи людей незалежно від їх раси, статі, мови та релігії, зі створенням відповідних умов для їх дотримання у рамках міжнародного права.

Восьмий принцип під назвою “Рівноправність і право народів розпоряджатися своєю долею” говорить про згоду держав-підписантів поважати рівноправність і право народів вільно визначати свій внутрішній та зовнішній політичний статус, а також політичний, економічний, соціальний та інший розвиток без втручання ззовні.

Дев’ятий принцип Заключного акту, присвячений “Співпраці між державами”, відобразив прихильність підписантів розвивати міждержавну співпрацю відповідно до цілей та принципів Статуту ООН в дусі взаєморозуміння та довіри, дружніх і добросусідських відносин, міжнародного мира, безпеки та справедливості.

Цей принцип корелюється з останнім – десятим – який передбачав “Добросовісне виконання зобов’язань щодо міжнародного права”. Принцип відзначив згоду держав сумлінно виконувати свої зобов’язання в рамках як загального міжнародного права, так і тих міжнародних договорів або інших угод, учасниками яких вони є. Систематичне порушення Росією цього принципу, і загалом – міжнародно-правових норм в рамках Статуту ООН, вже призвели до наявності позовів України до Міжнародного суду ООН проти Росії [20].

Таким чином, ігнорування РФ згаданих міжнародних принципів – результат надання нею пріоритету свого внутрішнього законодавства над міжнародним правом, що здійснюється з метою вирішення своїх імперських цілей щодо загарбання земель своїх сусідів. З цією метою та розраховуючи на безкарність, РФ вчиняються всілякі злочини на окупованих та інших територіях України. Так, на Донеччині правозахисники Української Гельсінської спілки з прав людини (УГСЛ) задокументували 2946 воєнних злочинів, вчинених російськими окупантами на Донеччині окрім Маріуполя. На Луганщині вони задокументували 1859 таких епізодів. Станом на 8 грудня 2022 року задокументовано:

- 51 936 воєнних злочинів;
- 19 153 злочини проти національної безпеки України.

Зазначимо, що Російська Федерація використовує політико-правову аберацію як зброю у своїх “гібридних” війнах. Спочатку це був спровокований Карабаський

конфлікт (між Азербайджаном та Вірменією за контроль над Нагірним Карабахом, за активної участі РФ на боці Вірменії); потім збройний конфлікт у Молдові (Придністров'я); потім у Грузії (підтримка РФ абхазьких сепаратистів) та підтримка південноосетинських сепаратистів; і от нинішні дії Російської Федерації проти України, доповнення “гібридної” війни здійсненням прямої збройної агресії. Важливо те, що Російсько-українська “гібридна” війна не є локальним, периферійним конфліктом. Агресія Кремля несе не лише загрозу державності України, її суверенітету, існуванню України як держави, а українського народу – як нації, а й єдності ЄС, загалом політичному устрою Європи та світовому правопорядку.

“Гібридна” агресія Росії не є ноу-хау Кремля, проте саме на українському напрямі російський режим використовує майже весь арсенал “гібридних” воєн від прямої збройної агресії до комплексу економічних, енергетичних, інформаційних, правових та інших засобів розхитування країни зсередини. Ряд з них – інформаційні диверсії, шпигунство, вчинення терористичних дій, експорт корупції, дискредитація державних структур, підтримка деструктивних сил – активно використовуються проти європейських країн. Крім того, агресор активно застосовує міжнародні механізми (ООН, Раду безпеки ООН, ОБСЄ тощо) та навмисно спотворене міжнародне право для дискредитації України, блокування європейського та євроатлантичного курсу України, повернення у сферу впливу Росії, а врешті-решт – дезінтеграція української державності.

Росія намагається розхитати єдність європейського співтовариства, дискредитувати його базові цінності, посилити вплив і контроль РФ над процесами на континенті, встановити новий устрій і порядок в Європі за російським сценарієм. Ігноруючи міжнародне право, одночасно Росія здійснює підривно діяльність проти ряду європейських країн, застосовуючи спотворені міжнародні правові норми проти національних інтересів таких країн. Так Росія постійно безпідставно звинувачує Україну в прояві нацизму і фашизму, наводячи неправдиві факти і представляючи себе в якості справедливого борця із зазначеним.

Стратегічними завданнями такої російської “гібридної” агресії є поступова дискредитація і розмивання базових європейських цінностей, об'єднуючих країни ЄС, дезорієнтація громадської думки, формування впливового проросійського лобі в європейському істеблішменті, сприяння поглибленню розбіжностей між європейськими державами та інституціями ЄС. Тобто нині йдеться вже не про відсіч європейського впливу на пострадянському просторі – “зоні привілейованих інтересів” Кремля, а про ведення масштабної “гібридної” експансії саме на теренах ЄС з метою максимального послаблення/фрагментації (розвалу) Європейського Союзу, мінімізації американської присутності на континенті і переформатування усталеного європейського політичного устрою за російським сценарієм.

Вершиною цинізму, проявленого Росією, є останні висловлювання її офіційних осіб про те, що метою агресії Росії було забезпечення того, щоб права людини в Україні захищалися таким чином, як і в інших країнах (представник РФ в ООН В. Небензя).

Для України – це війна за незалежність і відновлення територіальної цілісності держави в її міжнародно визнаних кордонах, як би не називали ці події на російських телеканалах та в офіційних заявах російських керманічів. Адже Росія, розв'язавши війну, поставила себе поза міжнародним правом і цивілізованими рамками міжнародного життя. Що далі продовжується ця війна, то більше міжнародних організацій та окремих держав визнають реальний стан справ, який склався в результаті російської агресії, і відходять від розмитих сором'язливих формулювань в офіційних документах та офіційних заявах, як це мало місце в перші місяці після анексії Криму.

“Гібридна” війна проти нашої держави засвідчила також відсутність дієвості міжнародних глобальних і регіональних безпекових інститутів (ООН, ОБСЄ, ЄС, Ради Європи, СНД) у врегулюванні міжнародних конфліктів і локальних воєн та, як наслідок, – втрату ними міжнародного авторитету. Українсько-російський збройний конфлікт вкотре продемонстрував, що, за бажання, будь-яку країну (зокрема, й європейську) можна дестабілізувати та довести до межі розпаду. І навпаки – відновити цілісність і стабільність країни, що стала жертвою “гібридної” агресії, дуже складно, і це потребує зусиль мало не всього світового співтовариства [21].

Висновки.

Нинішня глобальна і Європейська системи безпеки зіткнулись з новими небезпечними викликами, які загрожують їм як ззовні у вигляді агресивних дій однієї сторони проти іншої, так і зсередини – спровоковані ззовні тероризм, радикалізм, масштабна нелегальна міграція, поширення неонацистської ідеології, фашистські системи управління державою. Нові виклики і загрози, зовнішня політика Росії, які суттєво змінили ситуацію в Європі, примусили ключові міжнародні організації у європейському просторі – ЄС, НАТО і ОБСЄ, переглядати свої підходи до забезпечення безпеки і стабільності.

Одним із сучасних механізмів “гібридної” агресії Росії проти України стала штучна деформація міжнародної системи права, її викривлення та пряме ігнорування, а також її застосування у своїх політичних та ідеологічних інтересах. Зазначене знаходить своє відображення у такому політико-правовому терміні, яким є “політико-правова аберація”, тобто яка використовується суб’єктом міжнародного права у здійсненій ним “гібридній” війні як зброя.

Даний термін можна розглядати з двох позицій. Насамперед його можна розглянути як прояв правового нігілізму, що притаманно для дій публічної влади та політичних структур всередині держави внаслідок свідомого чи несвідомого ігнорування норм міжнародного права. Зазначене явище – це, насамперед, наслідок низького рівня правової культури, правової свідомості в середовищі суб’єкта, що вчиняє зазначене. Водночас, не виключається і свідомий прояв такої “аберації” з метою досягнення певних політичних преференцій та цілей, що виразно проявилось в історії функціонування політичних структур та публічної влади незалежної України, тобто як певний правовий механізм боротьби з політичними опонентами.

З другої позиції термін “політико-правова аберація” розглядається як правова зброя, яка використовується суб’єктами міжнародного права, насамперед державами, для проведення “гібридної” війни, здійснення спеціальних інформаційних операцій проти інших країн. Зазначене здійснюється внаслідок свідомого ігнорування міжнародного права, його спотворення, викривлення та використання проти опонента. Яскравим прикладом цього є нинішня міжнародна діяльність і здійснення “гібридної” війни проти України та проведення спеціальних інформаційних операцій проти інших країн з боку Російської Федерації.

Необхідно зазначити, що спроможність здійснювати згадані дії з боку суб’єкта міжнародного права викликана відсутністю дієвості міжнародних глобальних і регіональних безпекових інститутів (ООН, ОБСЄ, ЄС, Ради Європи, СНД) у врегулюванні міжнародних конфліктів і локальних воєн та, як наслідок, – втрату ними міжнародного авторитету. Тому вбачається доцільним здійснення переформатування згаданих інститутів чи їх повне перезавантаження або, навіть, ліквідація та створення нових, за прикладом ліквідації Ліги націй та утворення нинішнього ООН.

Використана література

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: “Укр. енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 1. 672с.
2. Корж І. Явище аберації в українському законодавстві. *Право України*. 2006. № 11/2006. С. 89-94.
3. Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.18 р. № 103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.12.2022).
4. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 12.12.18 р. у справі № 826/3858/18. URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/431198431263> (дата звернення: 22.12.2022).
5. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військ служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.92 р. № 2262-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 22.12.2022).
6. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17.07.92 р. № 393: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.02.08 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.12.2022).
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України “Про встановлення карантину з метою запобігання поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона вірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів”, положень частини першої, третьої статті 29 Закону України “Про Державний бюджет України на 2020 рік”, абзацу дев’ятого пункту 2 розділу II “Прикінцеві положення” Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет на 2020 рік” від 28.08.20 р. № 10-р/2020. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/10p2020.pdf> (дата звернення: 28.12.2022).
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про всеукраїнський референдум” від 26.04.18 р. № 4-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18> (дата звернення: 28.12.2022).
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про засади державної мовної політики” від 28.02.18 р. № 2-р/2018. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KS18010?an=1> (дата звернення: 28.12.2022).
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: проект закону України від 12.08.22 р. № 7662 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1582306> (дата звернення: 28.12.2022).
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України “Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України” від 28.06.20 р. № 9-р/2020. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9p2020.pdf> (дата звернення: 28.12.2022).
12. Про деякі питання забезпечення національної безпеки України: Указ Президента України від 27.03.21 р. № 124/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1242021-37701> (дата звернення: 28.12.2022).

13. Рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 14.07.21 р. у справі № 9901/96/21 про визнання протиправним та скасування Указу Президента України. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=98306624&red=100003250ae60f9ff1e91f5f95a3309fef8bf5&d=5> (дата звернення: 28.12.2022).

14. Князьков В. Деякі теоретичні аспекти забезпечення якості правосуддя в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 7. С. 93-98.

15. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31.05.18 р. у справі № 127/27182/15-к. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74475834> (дата звернення: 29.12.2022).

16. Корж І.Ф. Амбівалентність функціонування публічної влади в Україні. *Інформація і право*. № 4(39)/2021. С. 9-21.

17. Венеціанська комісія змінила висновок щодо реформи Конституційного Суду. URL: <https://suspilne.media/342276-venecianska-komisia-zminila-visnovok-sodo-reformi-konstitucijnogo-sudu/> (дата звернення: 30.12.2022).

18. Микола Семена. Росія виходить з поля міжнародного права. URL: <https://wz.lviv.ua/world/423121-rosiia-vykhodyt-z-polia-mizhnarodnoho-prava> (дата звернення: 30.12.2022).

19. Як РФ встигла порушити майже всі норми міжнародного права за одну ніч? URL: <https://uba.ua/ukr/news/8973> (дата звернення: 01.01.2023).

20. Гельсінський акт: 47 років по тому. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/helsinskyu-akt-47-rokiv-po-tomu> (дата звернення: 01.01.2023).

21. Особливості та уроки “гібридної” війни Росії проти України. URL: <https://bintel.org.ua/nukma/gibridnajavojna> (дата звернення: 04.01.2023).

~~~~~ * * * ~~~~~